

УДК 338.436

*М.Ф. Плотнікова, к. е. н., доцент  
Житомирський національний агроекологічний університет*

## СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ

*M. Plotnikova, Ph.D., Associate Professor  
Zhytomyr National Agroecological University*

## SOCIAL AND ENVIRONMENTAL ASPECTS OF AGRIBUSINESS

**АНОТАЦІЯ.** Розкрито сутність і перспективи соціально-економічних та екологічних передумов розвитку агробізнесу в Україні. Оцінено пріоритетні основи активізації бізнес-процесів на основі великотоварних агропромислових формувань кооперативного типу.

**КЛЮЧОВІ СЛОВА:** соціально-економічний та екологічний розвиток, агробізнес, кооператив.

**ANNOTATION.** The article tells about essence and prospects of socio-economic and environmental conditions for the agribusiness development in Ukraine. It also describes priority basis revitalization of business processes on the basis of large-scale agro-industrial units cooperative type.

**KEYWORDS:** socio-economic and environmental development, agribusiness cooperative.

**Постановка проблеми.** Отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС, політика сприяння процесам глобалізації та входження країни до світових наднаціональних політико-економічних систем вимагає забезпечення підвищення рівня відповідальності національних виробників і створення пріоритетних засад до розкриття ресурсного потенціалу, зокрема з позицій національного усвідомлення та відродження історико-культурної спадщини народу. Водночас, формування укладу, що забезпечує стереотипне повторюване ведення господарської діяльності як особистих селянських господарств, так великотоварних сільськогосподарських структур знизило ефективність таких процесів, а також їх здатність до самовідновлення та самовідтворення, як то передбачене розвитком Природи. Постійна потреба пошуку виходу з наявної ситуації з метою забезпечення стійких сталих переваг у довгостроковій перспективі та нарощуванні як виробничо-господарського, так і соціально-екологічного потенціалу сі-

льських територій з метою їх збереження для прийдешніх поколінь. Виявлення резервів розвитку національного господарства засвідчило пріоритетність здійснення ставки на національного товаровиробника завдяки подоланню диспропорцій та асиметрій його розвитку й посилення ролі державно-приватного партнерства в агробізнесі.

**Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою.** Питання розвитку агробізнесу та сільських територій є наразі одним з широко досліджуваних як вітчизняною, так і зарубіжною економічною школою. Зокрема, проблемам активізації і гармонізації суспільно-економічних стосунків, організації, інвестиційній і інноваційній діяльності з метою розвитку сільських територій присвячені чисельні праці як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Такими є результати досліджень Н.В. Зіновчука, В.В. Зіновчука, О.В. Скидана. Правові основи взаємодії і вирішення суспільно-економічних питань знаходять своє рішення у ряді нормативно-правових актів (Закони України «Про особисте сільське господарство», «Про фермерське господарство», «Програма розвитку сільського господарства до 2020 р.» та ін.). Аспекта регіонального розвитку територій, можливості використання європейського і світового досвіду в діяльності національних і наднаціональних формувань описані Т. Зінчуком. Теоретичні, методологічні і практичні аспекти розвитку сільських територій, а також перспективи оптимізації національної аграрної політики знаходяться в центрі уваги В. Юрчишина, О. Бородіної, В. Збарського І. Прокопи, Л. Шепотька. Питання ресурсного забезпечення, обумовлена обмеженнями в їх кількості з позицій залучення до виробничого процесу є темою досліджень Л. Давиденко. Направлення виходу з ситуації, що склалася в селах, вирішення проблем депресивності територій знаходять своє відображення у ряді нормативно-правових актів, прийнятих на вищому рівні в країні. У той же час наявність асиметрій і диспропорцій у сільському розвитку вимагають подальших економічних, політичних, соціальних і екологічних перетворень як у світовій економічній системі, так і в Україні, зокрема. Всі зростаючі потреби товаровиробників і інших користувачів природних ресурсів вимагають від учасників суспільних стосунків знаходження можливості забезпечувати стійкий розвиток як у глобальному, так і на регіональному рівні, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню темпів економічного зростання виробництва, а також гармонізації стосунків людини і

природи. Подальшу появу нових перспективних напрямів сільського розвитку і можливості їх популяризації визначили вибір напрямку даного дослідження.

**Виділення невіршених проблем і формування цілей статті.** До невіршених раніше частин загальної проблеми слід віднести те, що не всі аспекти складної і багатогранної проблеми ефективності спільно-економічних та екологічних процесів, особливо на регіональному рівні, багато положень мають суперечливий характер і залишаються відкритими для наукової дискусії. Насамперед, відсутній достатній аналіз наслідків впровадження Закону України «Про особисте селянське господарство» як регіонального мікроекономічного та макроекономічного явища. Крім того, поглибленої розробки потребує питання визначення шляхів та механізмів активізації залучення молоді на сільські території як людського капіталу та інших інвестиційних ресурсів в економіку конкретних регіонів України, зокрема, формування передумов інвестиційно-інноваційних заходів соціально-економічного та екологічного розвитку, поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення активізації процесів агробізнесу тощо.

Виклад основного матеріалу. Погіршення екологічної ситуації в країні, посилення розшарування суспільства, відмінності сучасного способу життя в сільській місцевості та місті формують передумови для появи двох протилежних міграційних тенденцій населення. З одного боку зберігається відтік мешканців сіл у міські агломерації і за межі країни з метою забезпечення зайнятості, з іншого – намітились тенденції щодо збільшення чисельності міських жителі, що переїжджають для постійного проживання з міст у села. Врахування цих тенденцій всіма суб'єктами господарювання, що діють на цих територіях, є умовою забезпечення їх висококваліфікованими кадрами та запорукою конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

Структурні зміни у світовому і вітчизняному суспільному секторі як пріоритетний окреслили багатовимірний підхід в управлінні явищами та процесами як на рівні окремої родини, підприємства, населеного пункту, регіону, країни, наднаціонального утворення, глобального чи загальносвітового з метою забезпечення стратегічного стійкого розвитку. Різноманітні вектори розвитку окремих структур виявили потребу узгодження цілей та інтересів окремих сторін через збалансування інтересів учасників

суспільних відносин. На відміну від ринкових умов, де переважають методи конкурентної боротьби, існуюча ситуація трансформації суспільно-політичних, еколого-економічних, техніко-технологічних та інших відносин вимагає максимізації сукупного суспільного результату паралельно у всіх сферах суспільного буття та на всіх рівнях його прояву. Стратегією забезпечення позитивних змін суспільного механізму взаємодії є відродження національної самобутності, історико-культурної спадщини, традицій, звичаїв, технологій і способу життя. Традиційно пріоритетні та підтримувані на всіх рівнях проекти «Нова енергія» (що передбачають використання альтернативних джерел енергії або диверсифікацію постачання енергоносіїв в Україні), «Нова якість життя» (проекти, спрямовані на розв'язання проблеми забезпечення громадян доступним житлом, створення умов для здобуття громадянами якісної освіти, поліпшення медичного обслуговування, забезпечення безпечного для життя і здоров'я довкілля), «Нова інфраструктура» (проекти, спрямовані на підвищення ефективності використання транзитного потенціалу України), «Олімпійська надія – 2022» (проекти, спрямовані на підтримку олімпійського руху в Україні, розвитку спорту вищих досягнень) [1], Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [2] та інші. Причинами соціально-екологічної катастрофи є виснаження природних ресурсів, вирубування лісів, ведення сільського господарства з переважанням монокультур у структурі посівних площ великотоварних виробництв, побудова масштабних виробництв в інтересах окремих компаній, імпортування невдалої моделі економічного розвитку з багатих країн світу, що може призвести до занепаду регіону чи цілої країни і стає передумовою появи екологічних біженців. За даними ООН кількість екологічних біженців в світі перевищила кількість політичних і військових біженців (на планеті нараховується 25 млн екологічних і 23 млн політичних і військових біженців) [3]. Така політика покликана на задоволення інтересів невеликої групи осіб, а не для широких верств населення, що належать до різних прошарків.

Причинами вказаних явищ є як соціально-економічні перетворення в країні, відсутність системного підходу в аграрній політиці держави, так і потреба до самовизначення та самозабезпечення з боку окремих верств населення. Останні – це переважно люди з вищою та середньою освітою, що, як правило, дозволяє мати не-

повну зайнятість або здійснювати трудові процеси дистанційно, водночас перспектива формування умов для економічної та продовольчої безпеки створює мотиваційну базу для подальших виборів і формування людського капіталу на селі. Серед соціально-екологічних причин описаного явища визначальними є можливість сімей до автономного забезпечення практично усім видами необхідних для життєдіяльності ресурсів (тепло-, та електропостачання, забезпечення екологічного чистими, повноцінними з позицій поживності та відновлення здоров'я продуктами харчування та водою, створення оптимальних умов для праці, відпочинку, народження дітей і відродження роду). Ключовими з пропозицій виявлення резервів залучення ресурсного потенціалу, зокрема людського є забезпечення доступності «фактору часу» його «носієві» – працівникам. Бажання наслідувати існуючий підхід у веденні власного господарства крім можливості залучення існуючого досвіду несе небезпеку повторення та накопичення існуючих проблем. Так, наявність тварин, що утримуються сільським населенням у стійлах чи боксах не лише позбавляє тварин природних умов для відтворення та життєдіяльності, але й створює для людини підстави для постійної відсутності вільного часу для власного удосконалення та розвитку: тварина, що живе в природних умовах сама є «занепокоєною» своїм утриманням, харчуванням, відтворенням, безпекою та забезпеченням здоров'я, тоді як за умов стійлового утримання всі ці функції покладаються на людину, що крім обмеження щодо вільного часу знижує наявний ресурсний потенціал і збільшує витрати на отриману продукцію. Людина перетворюється на раба свого господарства. Внесення хімічних препаратів щодо захисту від шкідників і хвороб, додавання в раціони гормональних та інших сполук робить отримвану продукцію небезпечною щодо споживання.

Наразі питання економічного розвитку суб'єкта господарювання в Україні нерозривно пов'язане з підвищенням їх інвестиційної привабливості та залученням стратегічних інвесторів, в тому числі й іноземних, з метою оптимізації міжгалузевого перерозподілу наявних ресурсів. Ефективне управління залученням стратегічного інвестора з метою задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог та інтересів інвестора та реципієнта є інструментом реалізації та становлення потенційних можливостей вкладення капіталу з метою отримання соціально-економічних вигод у майбутньому як результат фінансово-госпо-

дарської діяльності суб'єкта та об'єкта інвестування. Останнє головним чином передбачає готовність і здатність інвестора прийняти на себе ризик, у тому числі екологічного та психологічного характеру. Ефективність управління залученням стратегічного інвестора щодо розвитку сільських територій впливає на рівень їх економіко-психологічних характеристик, фінансово-господарську діяльність та інші процеси, які відповідають вимогам інвестора і реципієнта та забезпечують досягнення ефекту від вкладень за відповідного рівня ризику. При цьому процес інвестування супроводжується здійсненням суб'єктно-об'єктних відносин з приводу генерування, перерозподілу та споживання капіталу, що дозволяє отримувати відповідний позитивний ефект всім їх учасникам таких відносин (табл. 1).

Традиційні соціально-економічні системи передбачають життя «за шаблоном» – «ми живемо так само як наші сусіди». Це стосується способів і видів ведення господарства (наприклад, оранка стосується всіх виділених земель не зайнятих будівлями та дорогами; якщо всі тримають тварин, то й власник особистого селянського господарства, що лише освоює територію має так чинити), способу життя, ментальності, підходів до охорони здоров'я, освіти та відтворення себе в нащадках. Таким чином створюється система замкненого кола: тримаємо корову, бо всі тримають, щоб було молоко та гній; молоко продаємо, гній використовуємо, щоб виростити корми для корови. Наразі виходом з такої ситуації є вільні умови проживання та ведення господарської діяльності в своєму Родовому помісті, де Людина почувається вільною і фізично й морально, й духовно, в той же час свідомо вдосконалюючись спілкуючись і навчаючись у думок Бога – весь навколишній світ – Природа, – то є думки Бога. Пізнаючи їх та себе, Людина стає Творцем, виконує своє призначення на Землі. У кінцевому підсумку ми відтворюємо екологічно здорову і економічно вигідну екосистему, яка може бути як складною, так і простою за нашим вибором. По великому рахунку, відбувається процес «відтворення» природної екосистеми, яка є самодостатньою і до певної межі замкнутою. Головним при цьому є трансформація негативного досвіду або поточного стану в позитивне, що в довгостроковій перспективі здатне створити передумови для розвитку нового суспільства і його взаємодії з Природою, як того бажав Бог.

Таблиця 1

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ  
АГРОЕКОСИСТЕМ В АГРОБІЗНЕСІ

| Особливості отримання результату                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Підприємство                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Територіальне утворення (поселення)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Результат отримують за рахунок досвіду фахівців, що набули його в інших структурах. Особливо цінним є уніфікований універсальний досвід, що одразу надає конкурентну або іншу перевагу новоствореній або функціонуючій структурі                                                                                                         | Найм висококваліфікованих фахівців або їх залучення з інших компаній. Досвід базується на попередніх напрацюваннях. Переваги: швидкість отримання результату. Недоліки: висока величина витрат на залучення такого досвіду як в цілому, так і на одну одиницю отримуваних послуг та виробленої продукції; досвід носить ознаки компаній, в яких він був набутий; запровадження – «модельовання майбутнього через минуле»                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Створення нового або відновлення соціально-економічної активності в діючому поселенні за рахунок «введення плідної матки у вулик» — жорсткий відбір майбутніх нових поселенців, умов, що визначають розвиток поселення (природно-географічних, адміністративних тощо); діяльність на підставі стратегії розвитку, сформованої заздалегідь. Переваги: створює і наповнює простір у відповідності до вимог та розвиває його чітко з дотриманням програми. Недоліки: система обмежена в можливостях саморозвитку та саморегулювання; втрачає здатність до розвитку в разі припинення діяльності керуючого центру; прорахунки у стратегії розвитку, що виявляються на момент їх реалізації спроби                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| Результат отримують за рахунок саморозвитку існуючого ресурсного потенціалу. Особливо цінною є потенція перевага формування специфічних властивостей, що спільно визначаються інтересами структури й напрацьовуються у відповідності до конкретних умов відповідних структур за рахунок навчання та реалізації визначених цілей та задач | Найменш кваліфікованих чи некваліфікованих працівників й їх «виховання» у відповідності з інтересами компанії. Напрацювати власного досвіду щодо вирішення проблемних ситуацій та стратегії розвитку. Переваги: 1) напрацьовані результати діють на довгостроковій основі та здатні до самовідновлення й самовдосконалення, є специфічними притаманними саме цій структурі та відповідають саме її потребам і запитам; 2) результат є менш дорогим з позиції його отримання внаслідок використання наявного потенціалу та залучення більш дешевого початкового ресурсу, залучення висококваліфікованих професійних кадрів коштує компанії більшу суму; 3) формування командного духу корпоративної стратегії; Недоліки: процес розвитку тривалий в часі, потребує стратегічного бачення з боку організаторів | Створення або відновлення і розвиток населеного пункту відбувається на відведених для цього території без додаткового відбору. Розробка концепції поселення відбувається спільними зусиллями на основі визначення цілей та задач, визначення перспектив їх зростання, зобов'язань сторін, спільної діяльності у виконанні спільно визначених обов'язків територіальної громади. Відбувається системний процес формування цінностей, взаємовідповідного навчання та вдосконалення, формується новий світогляд. Система відносин, командна та кооперативна форма роботи й вирішення питань, що виникають. Переваги: 1) наслідком такої діяльності стане довгострокова співпраця на кооперативних засадах, — за зміною свідомості поселенців змінюється світ навколо них; 2) витрати, пов'язані з реалізацією програм є нижчими, порівняно з іншими підходами, особливо на початковому етапі; 3) особи, задіяні до реалізації стратегії відродження здатні і хочуть навчатися й впроваджувати спільну політику. Недоліки: молоді люди, що залучаються до відбудови таких поселень є часто-густо недостатньо професійно підготовленими, процес навчання проходить в процесі реалізації стратегії відродження |

Родове помістя – це той простір, де всі є вільними, – і тварини, і птахи, і риби, і Людина. Їжа, добрива та інші необхідні для життєдіяльності компоненти зростають на самій його території (найкраще добриво трава, яка використовується як компост, мульча, їжа та ін.). формуються умови для вивільнення часу для здоров'я, освіти та інших форм розвитку й творчості. Людина в Родовому помісті сама складає свій «розклад», а тому не перевантажується й не втомлюється. Враховуючи, що територія України розділена на економічні райони: східний (Харківська, Полтавська, Сумська області), донецький (Донецька, Луганська області), придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області), причорноморський (Одеська, Миколаївська, Херсонська області, Автономна республіка Крим, м. Севастополь), подільський (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області), центральний (Київська, Черкаська області), карпатський (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області), поліський (Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська області), м. Київ [4] доцільно врахувати їх специфіку з позицій інвестиційної привабливості та наявного природно-економічного потенціалу.

Вирішення проблем формування привабливості сільських територій, у тому числі з позицій приватного інвестора широко досліджуються як у країні, так і світі. Особливе місце в них належить вивченню досвіду організації Родових поселень і створення кооперативів при сільських громадах. Самозабезпечення родин за рахунок проживання на землі знайшла свою підтримку на всіх рівнях державного управління, зокрема у Законі України «Про особисте селянське господарство» та інших елементах. Так, на їх основі заплановане вирішення питання відродження сільських територій й вирішення питань біженців та учасників АТО. Станом на 16 січня 2015 р. подано 18,95 тисяч звернень щодо отримання земельних ділянок, а землевпорядниками прийнято рішення щодо виділення 2,347 тисяч земельних ділянок для будівництва й обслуговування житлового дому, господарських споруд, 5,056 тисяч земельних ділянок для ведення садівництва, 10 земельних ділянок для ведення індивідуального дачного будівництва та 2,596 тисяч земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства. Найбільше заяв подано у Волинській (2434), Львівській (2216), Миколаївській (1701), Рівненській (1467), Житомирській (1439), Вінницькій (1326), Київській (1318), Закарпатській (1249), Чернігівській (1223) областях [5].

Перевага надається органічним, біологічним, безвідходним, енергозберігаючими технологіями та альтернативній енергетиці. Світовий досвід господарської діяльності в аграрному секторі засвідчує потребу системного підходу до управління процесами виробництва та життєдіяльності в умовах поселенської мережі, що надає переваги як можливості кооперації, великотоварного виробництва, так і забезпечення магістральних підходів щодо вирішення соціально-економічних та екологічних питань розвитку місцевості [6–8]. Зростання витрат в розрахунку на одиницю виробленої продукції чи отриманої послуги, в результаті подрібнення господарств не дозволяє отримувати переваги від ефекту масштабу (там, де громада жила в добробуті, кожен окремо, не маючи можливості докласти необхідних зусиль водночас витрачаючи в рази більше, отримуємо збідніле населення) [9, 10]. Доцільність організації Родових поселень як групи однодумців, які забезпечують своє існування та розвиток навколишнього простору, що локально вирішує глобальні проблеми людства [6–10]. Такий досвід дозволяє формувати передумови продовольчої та економічної безпеки, зокрема забезпечення населення повноцінними екологічно безпечними продуктами харчування, в тому числі з метою продажу [11–14]. Водночас неможливість організації замкненої екосистеми на ділянці меншій за 1 га визначає необхідність збільшення ділянки, наприклад присадибної чи для житлової забудови до відповідної площі, що передбачено проектом Закону України «Про Родові садиби та Родові поселення», розробленим Інститутом аграрної економіки УААН спільно з громадською організацією «Народний рух захисту Землі».

Висновки. Організація Родових поселень і створення кооперативів при сільських громадах як динамічних соціально-економічних та екологічних систем є основою забезпечення стійкого сільського розвитку, зокрема в контексті відродження зникаючих і таких, що вже зникли сіл України.

### *Література*

1. Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку. Указ Президента України від 08.09.2010 №895/2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895/2010>

2. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство,

конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Указ Президента України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>

3. Видео. Беглецы с Голубой Планеты. Документальный фильм, 2006 год. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.bytdobm.info/novosti/4086-video-begletsy-s-gohiboi-planety-dokumentalnyy-film-2006-god>

4. Методологічні положення щодо організації статистичного спостереження за змінами цін (тарифів) на споживчі товари (послуги) і розрахунків індексів споживчих цін. Наказ Державного комітету статистики України № 190 від 01.07.2013. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Участники АТО получат более 10 тысяч земельных участков. Экономика. УНИАН. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.mail.ru/inworld/ukraine/economics/20763880/>

6. Christian D. L. Creating a Life Together: Practical Tools to Grow Ecovillages and Intentional Communities / D. L. Christian. – Paperback: New Society Publishers, 2003. – 273 p.

7. Метелкин А.Н. Экологические поселения в России и за рубежом / А.Н. Метелкин // Материалы Молодежной научной экологической конференции [«Молодежь за безопасную окружающую среду для устойчивого развития»], (Дубна, 5-6 октября 2007 г.) / НКП «Экопоселение Любинка». – Дубна, 2007. – С. 24–34.

8. Плотникова М. Управление сельским бизнесом и его инфраструктурой в Украине / М. Плотникова, Е. Ходаковский, Ю. Богоявленская, С. Тищенко // MANAGEMENT THEORY AND STUDIES FOR RURAL BUSINESS AND INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT. – 2009. – №17(2). – С. 147–156.

9. Энгельгардт А.Н. Письма из деревни (1872–1887 гг.) / А.Н. Энгельгардт // пермакультурное развитие личности. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vl-club.com/65722601-permakultumoe-razvitie-lichnosti.html>

10. Плотникова М.Ф. Современная социально-экономическая политика Украины: проблемы обеспечения уровня и качества жизни / М. Плотникова, Е. Ходаковский, Ю. Богоявленская // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. – 2010. – №21(2). – С. 18–25.

11. Arse A. Growing your own / A. Arse, V. Zavala // Social Connected. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=nPtT8Fi2dsc>

12. Плотникова М.Ф. Багатофункціональний розвиток сільських територій / М.Ф. Плотникова // Інноваційна економіка. – 2013. – № 10. – С. 86–92.

13. *Плотникова М.* Направления многофункционального развития сельских территорий / М.Ф. Плотникова // International scientific journal «Progress». – 2013. – №1–2. – С. 44–48.

14. *Плотникова М.Ф.* Перспективи розвитку сільських територій та Концепція «Родової садиби»: соціально-екологічний аспект / М.Ф. Плотникова, М. Л. Васильєв // Вісник ЖНАЕУ. – 2014. – № 2. – Т. 4. – Ч. II. – С. 412–423.

### Reference

1. About arrangements for identification and implementation of projects of the priority areas of socio-economic and cultural development. Decree of the President of Ukraine from 08.09.2010 №895 / 2010. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895/2010>

2. About the National Action Plan for 2013 for implementation the program of economic reforms for 2010-2014. «Prosperous Society, Competitive Economy, Effective State», of the President of Ukraine. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>

3. Video. The Runaways from the Blue Planet. Documentary, 2006. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://gazeta.bytdobru.info/novosti/4086-video-begletsy-s-goluboi-planety-dokumentalniy-film-2006-god>

4. Methodological statements for statistical monitoring of price (tariffs) changes of consumer goods (services) and calculation of indexes of consumer prices. State Committee of Statistics of Ukraine № 190 from 01.07.2013. Official Site. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Participants of ATO will receive more than 10 thousand of ground areas. Economics. UNIAN. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://news.mail.ru/inworld/ukraina/economics/20763880/>

6. *Christian D. L.* Creating a Life Together: Practical Tools to Grow Ecovillages and Intentional Communities / D. L. Christian. – Paperback: New Society Publishers, 2003. – 273 p.

7. *Metelkin A.N.* Environmental settlements in Russia and abroad / A.N.Metelkin // Materials of Youth Science Environmental Conference [«Youth for a safe environment for sustainable development»] (Dubna, 5-6 October 2007) / NKP «Ecovillage Lyubinka.» – Dubna, 2007. – 24–34.

8. *Plotnikova M.* Management of rural business and its infrastructure in Ukraine / M. Plotnikova, E. Khodakovskiy, Yu. Bohoiavlenskaia, S. Tyschenko // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. – 2009. – №17 (2). – С. 147–156.

9. *Enhelhardt A.N.* Letters from the village (1872–1887) / A. N. Enhelhardt // Permacultural personal development. — [Electronic resource], – Access mode: <http://vl-club.com/65722601-permakultumoe-razvitie-lichnosti.html>

10. *Plotnikova M.F.* Modern social and economic policy of Ukraine: the problem of providing the level and quality of life / M. Plotnikova, E. Khodakovskiy, Yu. Bohoiavlenskaia // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. – 2010. – №21 (2). – С. 18–25.

11. *Arse A.* Growing your own / A. Arse, V. Zavala // Social Connected. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=nPtT8Fi2dsc>

12. *Plotnikova M. F.* Multifunctional rural development / M.F. Plotnikova // Innovative Economics. – 2013. – №10. – P. 86–92.

13. *Plotnikova M.* Directions of multifunctional development of rural territories / M.F. Plotnikova // International scientific journal «Progress». – 2013. – №1-2. – С. 44–48.

14. *Plotnikova M. F.* Prospects of rural development and Concept of «ancestral estates»: social and environmental aspects / M.F. Plotnikova, M. L. Vasyliiev // Bulletin of ZHNAEU. – 2014. – № 2. – Vol 4. – P. II. – P.412–423.

Статтю подано до редакції 14.01.15 р.